

Hrvatski orao Đakovo – osnivanje i rad tijekom 1921. i 1922. godine

UDK 061.2:796(497.5 Đakovo)“1921/1922“

Izvorni znanstveni rad

Borislav Bijelić

Muzej Đakovštine, Đakovo

Za razliku od đakovačkog Hrvatskog sokola i Sokolskog društva (tzv. Jugosokola), o kojima je pisano, o Hrvatskom orlu u Đakovu, sve do danas, napisano je malo, gotovo ništa. Ovaj rad pokušaj je da se orlovski pokret stavi u povijesni kontekst unutar kojega je nastajao, istaknu njegove svjetonazorske odrednice, ali i poteškoće koje su ga pratile prilikom osnivanja i u prvim godinama djelovanja.

Ključne riječi: Đakovo, Orao, Sokol, *Glas slobode*, *Đakovačke pučke novine*, Katolički pokret, tjelovježba

Opće napomene o Orlovstvu

Orlovski pokret nastao je krajem 19. stoljeća u Češkoj i Sloveniji kao reakcija na sveopću sekularizaciju iniciranu promjenama u Francuskoj, odnosno dinamikom i dubinom društvenih promjena u svakoj od europskih zemalja koje su tijekom druge polovice 19. stoljeća prihvatile vrijednosni sistem nametnut revolucionarnim gibanjima 1848. godine. Liberalne ideje onoga vremena neće podržavati samo vlade pojedinih država, već i brojna društva

koja će ih promovirati kroz izrazito širok spektar aktivnosti. Upravo kao reakcija na djelovanja takvih društava, ponajprije sokolskih,¹ u spomenutim zemljama pojavljuju se od 1896. godine katolička tjelovježbena i prosvjetna društva. U Sloveniji će se ona od 1909. godine početi nazivati orlovskim, a njihovi članovi Orlovima. Snažni zamah pokreta prekinut je izbijanjem Prvo-ga svjetskoga rata, da bi po njegovom okončanju Orlovi obnovili svoje dota-dašnje aktivnosti, ali tada još bolje organizirani i sa još eksplicitnije izraženim ideološkim premisama na osnovu kojih su djelovali. Upravo u tome periodu, u periodu kada će hrvatski katolici po prvi puta na djelu spoznati svu sna-gu orlovskog pokreta, orlovski sustav izgrađen u Češkoj i Sloveniji svojom snagom i organizacijom postajao je sve respektabilnijim činiocem tamošnjih društvenih kretanja.

Nastanak orlovske organizacije u Hrvatskoj usko je povezan sa djelova-njem orlovskog pokreta u Sloveniji. Ideja da se u Hrvatskoj pokrene Orlov-stvo po prvi puta jasnije je artikulirana na tečaju hrvatske katoličke inteli-gencije održanom početkom kolovoza 1919. godine u Homcu (Slovenija). U orlovskom duhu, među prvima u Hrvatskoj, počeli su djelovati dr. Kniewald u Senju i velečasni Jesih u Zagrebu.² No, ipak, prava prekretnica vezana za pokretanje Orlovstva u Hrvatskoj dogodila se 1920. godine u vrijeme odr-žavanja orlovskog tabora u Mariboru. „Tamo je konačno probijena bojažljivi-vost i sustezanje, i Orlovstvo je probilo led. One tisuće ljudi, većina po prvi puta, vidjeli su, što treba da i mi Hrvati učinimo, ako hoćemo u katoličkom životu napose naglasiti javno obilježje. Građanska omladina, članovi naših omladinskih društava, u životu su vidjeli snagu Orlovstva, i duše su omladine planule.“³

1 Sokolski pokret inicirao je 1862. godine češki domoljub Miroslav Tyrš. Zanesen idejom pravde, jednakosti, sveslavenske solidarnosti, nacionalne emancipacije, ali i liberalnim idejama svoga vremena, stvorio je organizaciju koja je paralelno sa inzistiranjem na tjelovježbi i zdravom duhu inzistirala i na gore spomenutim vrijednostima. U Sloveniji sokolska društva osnivaju se već 1863. godine, a u Hrvatskoj desetak godina kasnije. Prvo sokolsko društvo u Hrvatskoj osnovano je u Zagrebu 1874. godine, a potom i u Varaždinu (1878.), Bjelovaru (1884.), Karlovcu i Zadru (1885.). U istočnoj Hrvatskoj prvo takvo društvo bilo je osnovano u Vukovaru 1886. godine. Slijedilo je osnivanje Sokola u osječkom Gornjem gradu 1896. godine, a potom, poslije manje stanke, u osječkom Donjem gradu (1905.), Slavonskom Brodu (1905.), Vinkovcima (1905.) i drugdje. U Đakovu je sokolsko društvo osnovano 1906. godine. Vidi: Borislav BIJELIĆ, *Hrvatski sokol Đakovo*, Đakovo, 2005., 3-4.; Zvonko BENAŠIĆ, *Hrvatski sokol u Đakovu*, Đakovo, 2006., 11-16.

2 Ivo PROTULIPAC, *Hrvatsko orlovstvo*, Zagreb, 1926., 62.

3 Isto, 65.

Iako su već za vrijeme održavanja ovoga tabora (sleta) održani sastanci i donesene konkretne odluke o djelovanju, te osnovan „Savez gimnastičkih odsjeka organizacija katoličkog srednjoškolskog đaštva“, vjeru u Orlovstvo među hrvatskim katolicima definitivno će se učvrstiti osnivanjem Jugoslavenskog orlovskog saveza 1921. godine i sudjelovanjem na velikom orlovskom sletu održanom u Brnu godinu nakon toga.

Osnivanje Jugoslavenskog orlovskog saveza bilo je od velike važnosti za razvoj Orlovstva u Hrvatskoj s obzirom da je njegovim osnutkom stvoren legitimni organizacijski okvir unutar kojega se moglo javno djelovati. Odmah po osnivanju Savez je podijeljen na orlovske podsaveze sa sjedištima u Ljubljani i Zagrebu. Zagrebački podsavez nastao je na način da je dotadašnji Savez gimnastičarskih odsjeka preimenovan u Orlovski podsavez, a pojedini gimnastičarski odsjeci u orlovske odsjeke. Bile su to prve organizacijske forme Orlovstva koje su omogućile mobilizaciju članstva i rad u okolnostima koje im, u glavnom, nisu bile naklonjene. U prvim godinama postojanja, osim razlika oko strategije djelovanja i optimalnih modela organizacije, osnovni problemi Orlova bili su u pomanjkanju novca potrebnog za realizaciju zacrtanih programa, odnosno nastojanje vlasti da, što je moguće više, otežaju njihov rad. I to u svakom pogledu.⁴

Drugi orlovski slet održan u Brnu (Čehoslovačka) ljeta 1922. godine unio je u orlovske redove neophodno samopouzdanje i vjeru kako mogu i moraju nadvladati teškoće s kojima su se momentalno suočavali. Skup u Brnu značio je za hrvatske orlovske aktiviste potvrdu da nisu sami, da su dio jednog moćnog internacionalnog katoličkog pokreta koji je u stanju dati značajan doprinos afirmaciji kršćanskih načela. I ne samo to. Za razliku od mariborskog sleta koji je unio „u naše krajeve sustavnu misao i rad za Orlovstvo, Brnski slet donio je nutarnje ojačanje Orlovstva i pobudu za svestrano provođenje Orlovstva u život. Od Brnskog sleta postaje vrlo živa misao, da je potrebno cio katolički omladinski pokret ujediniti u orlovskim redovima.“⁵

Kao rezultat upravo takvih tendencija 1923. godine došlo je do ujedinjenja Omladinskog saveza i Orlovskog podsaveza te je stvoren Hrvatski orlovski savez. Njegovo nastajanje, bez obzira na to što će se na ustroju Saveza

4 Kao možda najeklatantniji primjer teškoća s kojima su se suočili Orlovi u prvo vrijeme svoga postojanja bio je pokušaj vlasti da zabrani sudjelovanje đaštva u Orlovstvu. Takvu zabranu, koja je kasnije povučena, izdalo je Povjerenstvo za prosvjetu i vjeru u Zagrebu početkom siječnja 1922. godine. Jure KRIŠTO, *Hrvatski katolički pokret 1903.-1945.*, Zagreb, 2004., 138.

5 I. PROTULIPAC, n. dj., 72.

intenzivno raditi još nekoliko narednih godina, značilo je ujedno i nastajanje jedinstvenog hrvatskog katoličkog omladinskog pokreta.

Sve što će se u to vrijeme događati na planu organizacije i djelovanja Orlovstva bilo je u određenoj korelaciji sa Katoličkom akcijom čije je uvođenje u život Katoličke crkve obznanio papa Pio XI. enciklikom *Ubi arcano Dei* 23. prosinca 1922. godine. Naime, riječ je o inicijativi Svete stolice koja je išla za tim da omogući sudjelovanje laika u „apostolatu hijerarhije kojemu je cilj obnova pojedinca i cjelokupna društva u katoličkom duhu.“⁶

Obnova pojedinca i društva na osnovu katoličkih vrijednosti, kao što ćemo vidjeti dalje u tekstu, bila je i ideja vodilja orlovskog pokreta. No, ipak, unutar katoličkih krugova uvođenje Katoličke akcije izazvalo je i određene disonancije. „... Za hrvatske je prilike bila bitna odredba da se sve postojeće katoličke odgojne i prosvjetne organizacije moraju podvrgnuti vlasti crkvene hijerarhije. To je praktično značilo da se organizacije katoličkog pokreta moraju staviti pod neposredni nadzor hijerarhije, što (...) nije uvijek bilo prihvatljivo vodstvu tih organizacija ni lako provedivo.“⁷

O problemu odnosa Crkve naspram Orlovstva, posebice u svjetlu uvođenja Katoličke akcije, znatan prostor posvetio je Ivo Protulipac u ovom radu već citiranoj knjizi *Hrvatsko orlovstvo*.

Istaknuo je kako je Orlovstvo usko vezano uz Crkvu iz koje dobiva direktive za svoj rad, a ta veza potkrijepljena je brojnim iskazima visokih crkvenih dostojanstvenika svoga vremena. U nekoliko navrata citiran je i đakovački biskup Antun Akšamović⁸ koji je orlovskom pokretu pružao

6 J. KRIŠTO, n. dj., 141.

7 Isto. O Katoličkoj akciji vidi više u: Zvonimir MARKOVIĆ, *Ideologija katoličke akcije*, Đakovo, 1927.; *Katolička akcija u đakovačkoj biskupiji i ap. adm.*, Đakovo, 1926. Od više tekstova različitih autora, koje sadrži potonja publikacija, posebnu pozornost treba obratiti na rad Ivana Sečkara „Katolička omladinska akcija“.

8 Antun AKŠAMOVIĆ (Garčin, 1875. – Đakovo, 1959.) Nakon završene vinkovačke gimnazije, a potom i đakovačke bogoslovije, zaređen je za svećenika 1899. godine. Kao kapelan službovao je kraće vrijeme u Drenju i Đakovu, da bi potom bio imenovan prefektom u Dječaćkom sjemeništu u Osijeku. Godine 1902. vraća se u Đakovo gdje će do kraja života u biskupiji obnašati različite službe. Od 1902. do 1905. godine profesor je na bogoslovnom fakultetu, od 1905. do 1911. godine ekonom Sjemeništa, potom inspektor gradnje nove zgrade Sjemeništa, a od 1915. godine i njen rektor. Papa Benedikt XV. imenovao ga je 22. travnja 1920. godine biskupom Đakovačke i Srijemske biskupije. Hrvatski orao u Đakovu pokrenut je nedugo nakon Akšamovićevog imenovanja biskupom. Svo vrijeme djelovanja Orlovi su imali njegovu bezrezervnu podršku. Vidi: Luka MARIJANOVIĆ, *Kulturno-prosvjetna i preporodna djelatnost profesora i studenata đakovačke Bogoslovije*, *Diacovensia*, 1/96., 109-145.

bezrezervnu podršku. Na stranicama lista *Mladost*, obraćajući se Orlovima, đakovački biskup kaže: „Vaša orlovska društva su nosioci Božanske Luči svete vjere. Vaša je zadaća istaknuta u Vašoj Zlatnoj knjizi. Orlovi i Orlice polažu zavjeru na devizu: Ljubiti Boga, ljubiti svetu katoličku Crkvu, ljubiti svoj hrvatski narod, pak prema tome živjeti i životom dostojnim savjesnog i uzornog katolika. Stoga vaša pravila odobrava i svoj imprimatur daje crkvena vlast, a mjesne organizacije izvađaju program svoga rada u smislu pravilnika sporazumno s duhovnim licem iste župe, koji u ime Crkve preuzima brigu za Vaše blagoslovljeno djelovanje.“⁹

U citiranom iskazu biskup Akšamović spominje i *Zlatnu knjigu hrvatske katoličke omladine*¹⁰ kao svojevrstan programatski dokument, ali, dodao bih, i esencijalno štivo bez čijeg dobrog poznavanja organizirana orlovska aktivnost gotovo da i nije bila moguća. Oslanjajući se upravo na stavove iznesene u knjizi možemo reći kako je cilj Orlova bio ujediniti do tada razjedinjenu katoličku omladinu, te je educirati i osposobiti za obranu katoličkih principa u svim segmentima društvenog života. Zamišljeno je da će se obrazovanje provoditi putem tečajeva i najrazličitijih manifestacija, ponajprije onih vjerskog, prosvjetnog, sportskog, zabavnog i drugog sadržaja – ali pod uvjetom da su svi ti sadržaji fundirani na katoličkoj osnovi. Svaki omladinac, da bi bio Orao, morao je ljubiti Boga i Crkvu, svoj narod, njegov jezik i zavičaj. Nadalje, morao je u narodu razvijati dobra svojstva i sposobnosti, a suzbijati sve ono što mu je objektivno štetilo, „naročito kletvu, pijanstvo, beznačajnost, nemarnost, sebičnost, lažljivost i neumjerenost; mora (je) ljubiti momačku neokaljanost i djevičansku čistoću...“¹¹

U operativnom smislu, Orlovi su posebnu pozornost trebali posvećivati svojim vjerskim obvezama i prosvjeti. Tjelesne aktivnosti, kako u teoriji tako i u praksi Orlovstva, doživljavane su tek kao sredstvo za više ciljeve. „Tjelovježba nije bitna oznaka Orlovstva, jer se nipošto ne traži od svih Orlova da vježbaju; ona je samo sredstvo koje mora da se podredi vjerskomu, čudorednomu, prosvjetnomu i socijalnom uzgoju Orlova. Bolje je u društvu

9 Antun AKŠAMOVIĆ, Govor o orlovstvu (Preneseno iz: I. PROTULIPAC, isto, 115.)

10 „Zlatnu knjigu“ izdao je Hrvatski Orlovski Savez 1924. godine. Knjiga je zapravo preslik slovenskog izdanja mjestimično izmijenjenog i dopunjenog zbog specifičnosti djelovanja Orlova u hrvatskim prilikama, ali i u međuvremenu pokrenute Katoličke akcije koja je orlovskom pokretu dala jednu drugu, višu dimenziju. Na samo 95 stranica malog formata naznačeni su osnovni postulati orlovskog pokreta. Vidi: *Zlatna knjiga hrvatske katoličke omladine*, Zagreb, 1924.

11 Isto, 13.

ukinuti tjelovježbu nego dopustiti da poradi nje strada vjerska, ćudoredna, prosvjetna ili socijalna izobrazba ćlanova.¹²

Razvijajući se u gore spomenutom duhu smatralo se kako će Orlovi i Orlice biti u stanju izgraditi određene vrline koje će ih razlikovati od omladinaca i omladinki drugaćijih svjetonazorskih opredjeljenja. Źeljene vrline bile su ponajprije bogoljubnost, prijateljstvo, nesebićnost, poŹrtvovnost, poniznost, iskrenost, te ljubav prema istini i pravdi. Na tom tragu bile su i upute o viteškom i neporoćnom Źivotu.

Osim neupitne privrŹenosti katolićkoj Crkvi koja je izravno involvirana u rad orlovskih organizacija na naćin da se orlovski duhovnici regrutiraju iz redova svećenika, kao jedan od najvećih ćiljeva Orlova navodi se i briga za hrvatski narod. Ta briga trebala se iskazivati u svim sferama socijalnog i gospodarskog Źivota, a biti proŹeta socijalnom osjetljivošću i ljubavlju. Djelovanje u svome narodu, i za svoj narod, iskljućivalo je povredu drugih naroda. Svaki Orao trebao je paziti „da u borbi za svoja prava ne bi tućim narodima nikada, ni pod kojim uvjetima, ni u kojoj prigodi, nanio nikakve krivice.“¹³

Na afirmaciji iznesenih idejnih i socijalnih opredjeljenja Orlovi su sustavno radili od svoga osnutka, poćetkom drugog desetljeća prošlog stoljeća, pa sve do 1929. godine kada im je uvoćenjem diktature daljnje djelovanje bilo onemogućeno. Gašenjem orlovskog pokreta nije bila ugašena i orlovska ideja. Ona će Źivjeti tijekom tridesetih godina, pa i nešto kasnije, u okviru KriŹarstva, katolićke organizacije koja je osnovana 1930. godine i koja je, mutatis mutandis, zagovarala vrijednosti orlovskog pokreta. „KriŹarstvo se ne bi bilo moglo tako brzo i snaŹno razvijati da nije naslijedilo od Orlovstva praktićki sve, osim imena i tjelovjeŹbe, ćega se moralo odreći pod pritiskom beogradskog reŹima. Ostali su isti voditelji, isto ćlanstvo mladih koje se još povećalo, isti duh, iste organizacijske strukture i metode rada.“¹⁴

12 Isto, 17.

13 Isto, 54.

14 BoŹidar NAGY, *Hrvatsko kriŹarstvo: pregled osnivanja, razvoja i obnove KriŹarske katolićke organizacije u Hrvatskoj*, Zagreb, 1995., 17.

Đakovački Orlovi od mariborskog tabora do omladinskog skupa u Đakovu

Kao što je u ovom radu već spomenuto, veliki katolički skup održan u Mariboru između 24. srpnja i 2. kolovoza 1920. godine bio je od iznimne važnosti za postanak orlovske organizacije u Hrvatskoj. Održavanje toga skupa nije prošlo nezapaženo niti u Đakovu. Na stranicama *Đakovačkih pučkih novina*¹⁵ prenesene su najvažnije informacije o organizaciji skupa i njegovom tijeku. U broju od 24. srpnja, između ostaloga, ističe se da je svoj odlazak na kongres najavio i đakovački biskup Antun Akšamović¹⁶, a u jednom od narednih brojeva lista, u članku „Katoličko narodno slavlje u Mariboru“, moglo se je čitati i iscrpno izvješće o širokoj lepezi aktivnosti održanih za vrijeme održavanja skupa. Osim određenog broja đakovačkih omladinaca koji su, nema sumnje, prisustvovali tom „veličanstvenom skupu“, iz članka saznajemo i to da se je skupu, u ime 5000 Hrvata, obratio i Đakovčanin Matija Belić.¹⁷

Upravo od vremena održavanja mariborskog skupa simpatizerima orlovskog pokreta (koji se kod nas u to vrijeme službeno još uvijek tako ne zove) ustupa se sve veći prostor u lokalnom tisku. Na stranicama *Đakovačkih pučkih novina* mogli su se čitati u pravilu afirmativni, a u *Glasu slobode*¹⁸ negativno

15 *Đakovačke pučke novine* (dalje u tekstu: *DPN*) glasilo su Hrvatske pučke stranke. Prvi broj ovog tjednika tiskan je 10. travnja 1920. godine. U prvih pet brojeva lista glavni urednik bio je Janko Poznić, a nakon njega Ivan Sečkar. Početkom 1923. novine će uređivati Antun Janoši, a od broja 34 iste godine kao glavni urednik potpisan je Martin Wüsch. Đakovačke pučke novine izlazile su do kraja 1923. godine da bi početkom sljedeće, 1924. godine, ime promijenile u *Narodna obrana*. Promjena imena nije značila i promjenu političke orijentacije. I jedan i drugi list zagovarali su tzv. desnu političku opciju i kao takvi bili u stalnim sukobima sa komunistima, demokratima, ali i HSS-om. *Narodna obrana* promijenit će ime u *Obranu*, potom u *Hrvatsku obranu*, da bi za vrijeme rata kratko vrijeme izlazila kao *Hrvatska obnova*.

16 Katolički kongres u Mariboru, *DPN*, 24. 07. 1920., 2.

17 Dr. Matija BELIĆ (Sremska Mitrovica, 1885. – Zagrebu, 1969.) Osnovnu školu i nižu gimnaziju završio je u Sremskoj Mitrovici, višu gimnaziju u Osijeku, potom studirao teologiju u Đakovu (koju nije završio), da bi u Zagrebu upisao, i 1913. godine završio, studij prava. Godine 1915. u Đakovu je otvorio odvjetničku kancelariju. Početkom dvadesetih godina jedan je od lidera Pučke stranke u Đakovu. Svjetonazorski i politički bio je blizak Katoličkoj crkvi. Na zagrebačkom Pravnom fakultetu honorarno je predavao komparativno ženidbeno pravo od 1935. do 1945. godine. Od 1943. do 1945. godine, na istom fakultetu, redoviti je profesor međunarodnog privatnog prava. Godine 1941. napušta Đakovo i od tada s obitelji živi i radi u Zagrebu. Vidi: *Hrvatski biografski leksikon*, 1., A-Bi, Zagreb, 1983., 613.

18 *Glas slobode* pokrenut je u jesen 1918. godine kao list Mjesnog odbora Narodnog vijeća. Tijekom 1918. godine urednici lista (glavni urednik je Andro Morić) ističu da stoje na pozicijama

intonirani osvrti. Takav pristup, doduše, mogao se i očekivati, s obzirom da su spomenuti listovi zagovarali različite svjetonazorske i političke opcije.

1. Slovanski orlovski -
Tabor, Maribor
1920. godine

Reagirajući na izneseni „strah od klerikalizma“ iskazan u *Glasu slobode*, *Đakovačke pučke novine* odgovaraju da su se „glavnim organima stranke morali pridružiti i slabiji i piskutljivi glasači provincijalnih listića.“¹⁹ No, unatoč tome, poručuju zagovornici Orlovstva: „Mi prodiremo i osvajamo polagano – utaman vaša vika i omalovažavanje naših sila. Vi se nas bojite, a mi ipak razbijamo vaše redove.“²⁰

Kada kažu „vi se nas bojite“ „Pučani“ očitito misle na one Đakovčane koji su, svjesno ili nesvjesno, prihvatili liberalne ideje svoga vremena, a početkom dvadesetih godina bili okupljeni oko Demokratske stranke, odnosno Hrvatskog sokola.

Kao određeni vid pripreme za nastanak Orlovstva na području Đakova i Đakovštine ne možemo ne spomenuti i feljton pod nazivom „Kulturna načela

„potpunog narodnog jedinstva“, a da list nikako nije stranački, već jugoslavenski. Od ljeta 1919. godine *Glas slobode* postaje službeno glasilo Demokratske stranke. Zadnji broj ovog tjednika izašao je 31. prosinca 1921. godine. Od lipnja 1922. godine u Đakovu je počeo izlaziti *Narodni list* koji će zagovarati monarhiju, unitarizam i jugoslavenstvo, drugim riječima biti na istim onim pozicijama kojima je sve doskora bio i *Glas slobode*.

19 Orlovski tabor u Mariboru, *DPN*, 14. 08. 1920., 3.

20 Orlovski tabor u Mariboru, *DPN*, 28. 08. 1920., 3.

českog Sokolstva“ koji je potkraj 1920. godine bio pokrenut na stranicama *Đakovačkih pučkih novina*. Smisao objavljivanja toga feljtona²¹, naravno, nije bilo širenje sokolske ideje, već kritička valorizacija rada sokolskih društava s pozicija katolicizma. Nakon što je iznesen kraći povijesni kontekst nastajanja sokolske organizacije autor teksta fokusira se na animozitet Sokola prema Orlovima, te ga argumentira citatima iz recentne češke sokolske periodike. Ističe se kako Sokoli poistovjećuju katolicizam sa klerikalizmom, te polemizira sa tvrdnjom sokolskih teoretičara koji ističu kako pravi Sokoli ne mogu ujedno biti i istinski katolici. Takve teze, dakako, autor feljtona osporava i konstatira: „Sokolstvo hoće da istjera iz duše svojih članova vjeru u Boga, a namjesto toga im daje štovanje materije. Kršćanstvo je Sokolu malo, zato hoće da ga spoji s poganstvom. To je nova vjera sokolska.“²²

Tijekom 1921. godine rijetko da je izašao pokoji broj *Đakovačkih pučkih novina*, odnosno *Glasa slobode*, a da nije sadržavao polemičke „iskrice“ vezane za aktivnost Sokola, odnosno Orlova koji su, kao što smo već u ovom radu istaknuli, tada još uvijek bili u fazi nastajanja.

Na tragu optužbi da Sokoli nisu, niti mogu biti pravi kršćani, *Đakovačke pučke novine* donose vijest „da Sokoli, Sokolice i Sokolići kad su prigodom narodnih blagdana kod sv. mise, neće da kleknu ni kad je podizanje. Sokolići kao djeca pozvani glede toga u školi na red izjaviše u svojoj dječjoj bezazlenosti, da im je to zabranio njihov prednjak u Sokolu. Po sokolskoj disciplini i 'vaspitanju' dozvoljeno im je tek da se malo naklone, kao što se naklanja gospojicama kad ih se moli za ples. Sokolu je dakle frajla i sveto otajstvo isto.“²³

Iste novine, istog dana, na istoj stranici, polemiziraju i sa „gospodom“ i „gospođama“ koji su bliski Sokolu, ali za sebe drže da su dobri katolici - kako po uvjerenju, tako i u svakodnevnom životu. Redakcija *Đakovačkih pučkih novina*, naravno, nije dijelila njihovo mišljenje: „Mi tako dobre kršćane i kršćanke moramo samo sažaljevati“, odgovaraju oni, a u nastavku teksta obrazlažu i zašto. Naime, urednici lista ističu kako nitko nema ništa protiv sportske dimenzije djelovanja Sokola, ali ima protiv ideja koje zagovaraju njegovi čelnici. Osvrt se završava konstatacijom kako je žalosno „da vi premda ste dobri kršćani, više vjerujete vašim vođama u Djakovu, koje u crkvi nikad ne

21 Prvi broj feljtona objavljen je u *DPN* od 11.12.1920. godine, a u nekoliko narednih brojeva i njegovi nastavci.

22 Kulturna načela českog Sokolstva, *DPN*, 31.12.1920., 3.

23 Sokol ne prigiba koljena ni pred Bogom, *DPN*, 19.03.1921., 3.

vidite, kada vam vele, da Sokol nije proti vjere, nego li svojim katoličkim biskupima, kad vam otvoreno kažu, da je Sokol bezvjerski i protukatolički.²⁴

Da je animoziteta između ideoloških i svjetonazorskih neistomišljenika bilo, i da se on nije manifestirao samo u sferi teorije, rječito govori crtica iz *Glasa slobode* u kojoj uredništvo toga lista optužuje Orlove za kidanje sokolskih plakata. U informaciji se ističe kako su Đakovački sokoli plakatima pozivali građane Đakova na pokrajinski slet koji se na Vidovdan trebao održati u Osijeku, ali da su iste tijekom noći Orlovi pokidali. „Danas smo izvjesili druge“, kaže se u spomenutoj informaciji, „a pripazit ćemo i opet na te noćne čukove da ih ulovimo, te ih unaprijed opominjemo da ćemo svakome sami (...) suditi, budu li se opet na tu rabotu dali.“²⁵

Na odgovor nije trebalo dugo čekati. Predsjedništvo gimnastičkog odjeljenja (Orlovi) demantiralo je sve optužbe i ustvrdilo: „Gospodo Sokoli! To je vaš način borbe, koji mi ne ćemo nikada slijediti. Naša je borba načelna. Briga nas za vaše plakate! Niti smo ih trgali, niti ćemo ih trgati, pa ćemo ipak uspjeti, ali zato jedan vaš ‘inteligentni’ član trga naš znak sa grudiju jedne naše sestre. (Da se namjerio na me!) Sokolska vaspitanost. (...) Kad je orao prezaio pred sokolom!?”²⁶

U nastavku ovog teksta osvrnut ćemo se na još dva bitna događaja koja su prethodila službenom nastanku đakovačke orlovske organizacije, a koja su se mogla, i morala, sagledavati upravo u svjetlu sukoba Sokolova i Orlova.

Prvi od tih događaja vezan je za premještaj Nikole Vrabeca i Dragutina Cesarca, ravnatelja i učitelja Više pučke škole u Đakovu, dok je drugi izlazak feljtona „Sokoli i Orlovi“ koji je na stranicama *Glasa slobode* potpisao sokolski starješina Ivan Kenfelj.²⁷

24 Isto. Stav Katoličke crkve prema Sokolima eksplicitno je iskazan u brošuri Hrvatsko sokolstvo s katoličkog stajališta (interkonfesionalizam), Zagreb, 1924/25. Brošura je nastala na način da su u njoj sabrani tekstovi koji su u obliku feljtona tiskani na stranicama *Katoličkog lista* između 16. listopada i 13. studenoga 1924. godine. Feljton je objavljen pod naslovom: Interkonfesionalizam (ili: Smije li svjesni katolik da bude u „Hrvatskom Sokolu“).

25 Nedolična rabota „Orlova“, *GS*, 29.5. 1921., 3.

26 Đakovački sokol, *DPN*, 4.06.1921., 3.

27 Ivan KENFELJ (Varaždin, 1891. – Đakovo, 1953.) Rođen je u Varaždinu gdje mu je otac radio kao profesor, i jedno vrijeme direktor Varaždinske gimnazije. Studij prava Ivan Kenfelj završio je u Zagrebu. Po završetku studija radi kao odvjetnički pripravnik u Srijemskoj Mitrovici, a po dolasku u Đakovo vježbenik je u kancelariji dr. Antuna Niderlea, a potom, 1920. godine, otvara vlastiti ured. Tijekom dvadesetih i tridesetih godina aktivan je u društvenom i političkom životu

U prvo spomenutom slučaju radilo se o tome da je nekolicina članova sokolske mladeži - koja se prema prijavi učitelja Dragutina Cesarca i vjeroučitelja Ivana Sečkara nedolično ponašala nakon održavanja sokolske skupštine održane 2. siječnja 1921. godine - bila kažnjena od strane ravnatelja Vrabeca i Učiteljskog zbora Više pučke škole. Nakon više od mjesec dana, sredinom veljače iste godine, odluka o kažnjavanju učenika okvalificirana je na stranicama *Glasa slobode*²⁸ kao neprimjeren čin svjesno motiviran, ne odgoju učenika, već diskvalifikaciji đakovačkog sokolskog društva. Od tada je prošlo još mjesec dana da bi na stranicama istih novina bio objavljen i integralni tekst sokolske predstavke koja je upućena na adresu ministra prosvjete Svetozara Pribičevića.²⁹ U cijelu priču, i to u negativnom kontekstu, uključit će se i Ivan Ribar³⁰, tada predsjednik Ustavotvorne skupštine, koji će svojim utjecajem pripomoći da Nikola Vrabec i Dragutin Cesarec, unatoč stručno i korektno provedenom nadzoru, budu okrivljeni i premješteni na rad izvan Đakova.

Ovaj slučaj interesantan je za našu temu utoliko što se u nekoliko navrata, bilo u službenim dokumentima ili na stanicama *Glasa slobode*, direktno ili indirektno, sugerira kako je cijeli Učiteljski zbor Više pučke škole nesklon đakovačkom Sokolu. Onima koji su ih optuživali nije niti palo na pamet da bi članovi Učiteljskog zbora, kao profesionalci, mogli tek ustrajavati na poštivanju školskog kodeksa koji je propisivao način ponašanja učenika, kako u

grada. Od 1921. godine tajnik je Sokolskog društva, te predsjednik sportskih klubova ĐŠK i Certissa. Zbog tih aktivnosti nije bio u milosti endehazijskih vlasti, ali ga nisu prihvatili ni komunisti nakon završetka Drugog svjetskog rata. Vidi: Željko LEKŠIĆ, *Odvjetnici u Đakovu*, Đakovo, 2015., 11-12 (rukopis).

28 Na višoj pučkoj školi u Đakovu, GS, 13. 02. 1921., 3.

29 O cijelom slučaju više u: Ivica MIŠKULIN, „Zločin“ i „Kazna“: o progonu dvojice hrvatskih pučkih učitelja, *Časopis za suvremenu povijest*, 3/2006, 817-833.

30 Ivan RIBAR (Vukmanić, 1881. – Zagreb, 1968.) Studirao pravo u Zagrebu, Pragu i Beču. Doktorirao je u Zagrebu 1905., da bi se već 1907. godine doselio u Đakovo i tu otvorio odvjetničku kancelariju. Pred Prvi svjetski rat politički je aktivan kao član Hrvatsko-srpske koalicije. Od 1913. godine zastupnik je u Hrvatskom saboru. Po završetku rata, 1918. godine, član je Izvršnog odbora Narodnog vijeća u Zagrebu, u prvim mjesecima 1919. godine potpredsjednik je Privremenog narodnog predstavništva, potom predsjednik Skupštine Kraljevine SHS. Jedan je od osnivača i prvi potpredsjednik Demokratske stranke. Kao istaknuti političar imao je jak utjecaj na politička zbivanja u Đakovu, kako između dva rata, tako i kasnije. O događajima i ljudima u Đakovu iscrpno je svjedočio u feljtonu objavljenom u lokalnim novinama sredinom pedesetih godina. Vidi: *Enciklopedija Jugoslavije* 7, R-Srbija, Zagreb, 1968., 68.

školi, tako i izvan nje. Umjesto toga, sugerira se da je Učiteljski zbor privržen Orlovima, i da je upravo s tih pozicija i osudio članove sokolske mladeži.³¹

Takav stav eksplicitno je vidljiv iz popratnog pisma koje je, uz Predstavku đakovačkog sokola doktoru Ribaru, potpisao tadašnji načelnik đakovačkog Sokola Ivo Šolc.³²

I dok su komentari vezani za smjenu ravnatelja i učitelja Više pučke škole još uvijek dominirali đakovačkim kuloarima, pogotovo među pojedincima čvrsto pozicioniranim u jednom od suprostavljenih ideoloških tabora, dogodili su se neki novi momenti koji su prisutni antagonizam dodatno radikalizirali. Naime, u lipnju mjesecu na stranicama *Glasa slobode* pokrenut je feljton pod nazivom „Sokoli i Orlovi“ kojeg je potpisao Ivo Kenfelj, jedan od istaknutijih članova, u to vrijeme još uvijek jedinstvenog sokolskog društva.³³

Feljton je objavljen u četiri nastavka u kojima je autor, gledajući iz lokalnog rakursa, nastojao čitateljima približiti osnovne postulate djelovanja Sokola pri čemu niti jednoga momenta nije gubio iz vida recentne polemike sa Orlovima. U tim člancima, doduše, ne nalazimo neke nove momente vezane za suprotnosti između Sokolova i Orlova, ali zato nailazimo na vrlo dobar rezime već postojećih svjetonazorskih i ideoloških razlika koje su svakim danom bivale sve veće i veće.

U prvom nastavku feljtona³⁴ Kenfelj uzima u zaštitu Ivana Ribara, u to vrijeme najprominentnijeg političara Đakova i dugogodišnjeg sokolskog starijehinu, tvrdeći kako njegovi kritičari moraju praviti razliku između njegovog sokolskog i političkog angažmana. Na primjedbu koja je dolazila iz redova Orlova kako je Sokol previše nacionalan tvrdi se da „to govore oni frankovci i njima slični šovinsti, koji ne mogu svojom dušom obuhvatiti sva tri plemena,

31 I. MIŠKULIN, isto, 820.

32 I. MIŠKULIN, isto, 825.

33 Sredinom 1919. godine održan je u Novom Sadu Sokolski sabor na kojem je donijeta odluka o ujedinjenju hrvatskih, srpskih i slovenskih Sokola u Jugoslavenski sokolski savez. Pristup Jugoslavenskom sokolskom savezu imao je za posljedice trzavice među đakovačkim Sokolima koje su bile motivirane različitim političkim uvjerenjima njegovih članova. Tijekom 1922. godine Hrvatski sokolski savez istupit će iz Jugoslavenskog sokolskog saveza i ponovno aktivirati rad Hrvatskog sokola. Kao posljedica tih događanja u Đakovu je 17. rujna sazvana konstituirajuća Skupština na kojoj je donesena odluka o ponovnom aktiviranju Hrvatskog sokola Đakovo. Od tada će u Đakovu djelovati dva sokolska društva: Hrvatski sokol i Sokolsko društvo (Jugosokol). O tome više u: B. BIJELIĆ, n. dj., 7-8.; Z. BENAŠIĆ, n. dj., 56-65.

34 Ivo KENFELJ, Sokoli i Orlovi, prvi nastavak, *GS*, 12. 06. 1921., 1-2.

koji žele neslogu i razdor među braćom, koji se zadržavaju na dnevnim sitničavim političkim događajima – ali sokol gleda svojim okom daleko u budućnost, spaja sva tri plemena u jedno tijelo i jednu dušu, on vidi sreću naroda u potpunom kulturnom i polit. jedinstvu i ne pravi evropski škandal ako srpski vojnik istuče kojeg Hrvata...³⁵

U drugom dijelu feljtona³⁶ autor razmatra angažman Sokolova i Orlova u Prvom svjetskom ratu. Konstatira da su Sokolovi od svoga osnutka zagovarali solidarnost i zajedništvo sa južnoslavenskim narodima, a u minulom ratu takvo opredjeljenje potvrdili pristupom u Jugoslavenski dobrovoljački korpus. Aktivnost Sokola za vrijeme rata bila je inače zabranjena ali, tvrdi Ivan Kenfelj, ne i Orlova, te sugerira da su ovi potonji opstali i za vrijeme rata stoga što su podržavali Monarhiju. Razlika između sokolskih i orlovskih udruženja, kaže se dalje u tekstu, bila je očita: „Na jednoj strani jačanje nacion. svijesti, rad u spajanju triju plemena, širenje ideje jugoslavenske, vjera u novu državu i u nedjeljivo narodno jedinstvo, obuhvaćanje radi te ideje svakog Jugoslavena bez obzira na vjeru – a na drugoj strani vidimo sakupljanje čete jedne konfesije, njezin nenarodni front, podupiranje raznih metoda tadanje drž. vlasti radi supremacije, misao jačanja jedne konfesije na štetu drugih i uopće rad koji sa nar. cjelinom nije ama baš ništa zajedničkog imao. I sada u našoj novoj narodnoj državi ustaje taj isti Orao i hoće da ruje protiv Sokolstva i njegovog rada.”³⁷

U nastavku feljtona uglavnom će se varirati već iznesene teze te na kraju konstatirati kako je sokolstvo nadstranačko, okrenuto prema cijelom narodu, dok je orlovstvo pod izravnim utjecajem klerikalne stranke, kako u Sloveniji, tako i u Hrvatskoj, dakle nešto što je usko, neautentično, nešto čime se, u konačnici, može lako manipulirati.

Kao što se je i moglo pretpostaviti, Orlovi su odgovorili na stranicama *Đakovačkih pučkih novina*. Reakcije su uslijedile promptno, još za vrijeme izlaženja spomenutog feljtona. U prvom natpisu objavljenom u *Đakovačkim pučkim novinama* pod nazivom „Sokoli i Orlovi”³⁸ osporavaju se svi Kenfeljevi navodi te se tvrdi kako su Orlovi principijelni protivnici sokolskog pokreta, kako iz vjerskih i kulturnih, tako i socijalnih razloga. Na socijalnom

35 Isto.

36 I. KENFELJ, Sokoli i Orlovi, drugi nastavak, *GS*, 19. 06. 1921., 1-2.

37 Isto.

38 Sokoli i Orlovi, *DPN*, 18. 06. 1921., 1.

planu, čini se, najviše se zamjera Sokolima što su regrutirani iz „godpodskih staleža“, te da su kao takvi primarno buržoaska organizacija kojoj je sve što je vezano za selo, seljake i obrtnike, strano. Kako se Orlovima socijalna baza nalazi primarno na selu, među seljacima i obrtnicima, pa i radnicima, autor teksta naglašava da su razlike između Sokola i Orlova neminovne i logične.

Na Kenfeljevu optužbu da su Orlovi bili lojalni Austro-Ugarskoj monarhiji, te da im upravo zbog toga rad nije zabranjivan ni tijekom rata, kaže se, i to s pravom, da Orao u Hrvatskoj tijekom rata nije niti postojao, pa samim time nije niti mogao raditi. Sa nešto manje uvjerljivih argumenata autor teksta pokušao je od istih optužbi zaštititi i orlovsku organizaciju u Sloveniji.

U sljedećem broju glasila Hrvatske pučke stranke³⁹ pokušalo se odgovoriti i na tada neugodni upit Sokola o stupnju orlovskog nacionalizma. Orlovi su, kako smo već i iz ovoga teksta mogli vidjeti, još i prije svoga formalnog osnivanja, stavili do znanja da čvrsto stoje na obrani nacionalnog interesa, ali hrvatskog, ne jugoslavenskog. U vrijeme vođenja ove polemike, kada se je unitarna teza o trojedinom narodu agresivno nametala kao jedino ispravna, očito je bilo preopasno eksplicitno joj se suprotstaviti. Umjesto decidiranog odgovora koji to nacionalizam Orlovi zagovaraju, dobili smo tek sramežljivu izjavu da se nacionalizam „ne sastoji u tome, da iko pravi reklamu za sebe, kako je nacionalan. Pravi nacionalac je onaj, koji u smislu i u interesu svoga naroda radi i to na vjerskom, kulturnom, gospodarskom i socijalnom polju.“⁴⁰

Ako su se u ovoj polemici Orlovi pribojavali deklarirati i kao gorljivi zagovornici hrvatskog nacionalnog interesa, a zagovarali su ga, Sokoli su s druge strane smatrali mudrim ublažiti svoju suzdržanost prema Katoličkoj crkvi, a generalno su je imali. U trećem nastavku ove polemike, revoltirani Kenfeljevim oportunističkim naspram Katoličke crkve, Orlovi su konstatareli kako „s par konfuznih fraza on hoće da sakrije pravo stanje stvari. Je li to muževno? Je li to sokolski? Što se bojite? Imadete na svojoj strani vladu i žandare, vojništvo i Pribičevića.“⁴¹

Polemika će se u tom tonu nastaviti i u sljedeća dva broja *Đakovačkih pučkih novina*, ali bez nekih novih, bitnih momenata, kako za poimanje ideo-

39 Sokoli i Orlovi II, *DPN*, 25. 06. 1921., 2-3.

40 Isto.

41 Sokoli i Orlovi III, 2. 07. 1921., 1. Spominjanje Svetozara Pribičevića, tadašnjeg ministra prosvjete, zasigurno je bilo vezano za tada još uvijek aktualna događanja oko „slučaja“ Vrabec o kojem je u ovom radu već pisano.

loških, tako i svih drugih vrijednosnih odrednica ugrađenih u strategiju djelovanja đakovačkih Orlova i Sokolova.

Do isteka tekuće 1921. godine u Đakovu će se, u kontekstu transformacija đačkih i omladinskih organizacija u orlovstvo, održati iznimno značajna manifestacija koja je u mnogome nadilazila lokalni okvir unutar kojega je provedena. O toj manifestaciji pisano je u đakovačkom tisku, a kao iznimno značajnu vidio ju je i Ivo Protulipac posvetivši joj određeni prostor u već spominjanoj monografiji *Hrvatsko orlovstvo*.

O najavi skupa prve su pisale *Đakovačke pučke novine* u članku pod naslovom *Omladinski zbor u Đakovu*.⁴² Istaknuto je kako će Đakovčani za nekoliko dana u svojoj sredini moći pozdraviti „pionire katolicizma i hrvatstva /.../ koji će se skupiti 15. VIII. u Đakovu, da obave ovdje smotru svojih redova, te da si naprave plan za budući rad.“ Održavanje takvog skupa baš u Đakovu ocjenjuje se kao iskaz povjerenja, „ali to povjerenje i dika ne idu samo Đakovu u čast, nego i cijeloj Đakovštini. /.../ Đakovština će pokazati i sada kao i uvijek, da je među prvima, koji rade za katoličku i hrvatsku stvar kod nas.“

U članku se potom apelira na cjelokupno građanstvo, nikako ne samo na omladinski uzrast, da se aktivno uključi u trodnevno slavlje. Posebno je taj poziv bio upućen seljacima. „Dođite braćo seljaci i seljakinje u što većem broju, da se svi skupa sastanemo i upoznamo, te nadalje još čvršće skupa vezani radimo za katoličku i hrvatsku misao i stvar. Dođite da uveličate slavlje svoje omladine, koja je krv od vaše krvi. Dođite, da pokažemo svijetu naše lijepe narodne nošnje u Đakovštini, kakovih na daleko nema.“

Glasnik biskupije u svojoj najavi donio je Program sastanka koji je trebao započeti duhovnim vježbama 8. kolovoza. Vježbe su planirane sve do petka 12. kolovoza kada je bio najavljen dolazak prve dvije grupe učesnika iz Osijeka i Vrpolja. Zborovanje s referatima najavljeno je za sljedeći dan.⁴³

U svom stilu ovu manifestaciju najavio je i *Glas slobode*⁴⁴. Istaknuto je da ju najavljuju „po dužnosti“, a da će osvrt na njen tijek biti objektivn. „Ne ćemo se dati zavesti strašću, kao što su se đakovački klerikalci /.../ dali zavesti, kad su ono Sokoli bili na prolazu u Đakovu“.

42 Omladinski zbor u Đakovu, *DPN*, 6. 8. 1921., 2-3.

43 Pokrajinski sastanak kat. Đaštva i omladinski zbor u Đakovu, *Glasnik biskupija bosanske i srijemske*, 15/1921., 124.

44 Katolički sastanak u Đakovu, *GS*, 7. 8. 1921., 2.

Ako su duhovne vježbe bile tek uvod u najavljeno okupljanje katoličke omladine⁴⁵, skup je onda započeo činom dolaska u grad prve grupe omladinaca sa željezničkog kolodvora u Vrpolju. Bila je to skupina od oko 150 omladinskih aktivista iz različitih dijelova Hrvatske koji su u Đakovo umarširali sa nacionalnim zastavama i prepoznatljivim gimnastičkim kopicama. Kod parka ih je dočekala đakovačka katolička omladina i „mnoštvo svijeta“. Nakon izvedbe gimnastičarske himne okupljeni su se preselili pred katedralu gdje ih je pozdravio direktor Zadrugne banke Antun Matasović. U večernjim satima ovom skupu pridružila se je i skupina učesnika koja je vlakom doputovala iz Osijeka. Sve njih, sa prozora biskupskog dvora, pozdravio je i biskup Antun Akšamović.⁴⁶

Radni dio skupa, koji je otpočeo sljedećeg dana, obilježili su referati u kojima su problematizirani pojedini aspekti pokreta, ponajviše oni vezani za njegovu unutrašnju organizaciju. U referatu „Problemi đakčkog pokreta iza rata“ mladomisnik Kolarek istaknuo je, kao krucijalne probleme vezane za praktički vjerski život, pojavu orlovskih sekcija i ženskih đakčkih organizacija. Vezano za potonju problematiku čulo se kako su ženske organizacije „posebna, posve odijeljena grana đakčkog pokreta, vezana s muškim organizacijama jedino preko zajedničkog vodstva u Zagrebu.“⁴⁷ Inicijativa da se na tom planu nešto radikalnije mijenja izostala je. Učesnici sastanka smatrali su da je prisutni separatizam između muških i ženskih organizacija, zbog vjerskih i pedagoških razloga, opravdan, te da postojeće forme organizacije ne treba mijenjati.

Od istaknutijih radova kroničari i interpretatori sastanka izdvojili su rad pravnika Petrovića „In hoc signo vinces“, Ljubomira Marakovića o literarnim aspektima djelovanja đaštva, dr. Juretića o izobrazbi i načinu djelovanja đaka, te rad akademičara Zudeniga o ideologiji gimnastičkog pokreta.

No, nije cijeli skup prošao samo u akademskim raspravama. Pratili su ga svečani pozdravni govori, ophodi, banketi, pjesme i drugi oblici iskazivanja privrženosti katoličkom svjetonazoru i orlovskoj ideji. Posebno važnu ulogu

45 Kao što je i bilo najavljeno, vježbe su trajale tri dana. Vodio ih je O. Alfrević koji je kroz duhovne vježbe dao prilog tezi ideologa đakčkog pokreta kako katoličkom preporodu nužno mora prethoditi duhovni preporod pojedinaca. Vidi: Marijan JELENČIĆ, Đakovački đakčki sastanak, *Glasnik biskupije bosanske i srijemske*, 17/1921., 138-140.

46 Dolazak učesnika kat. Đakčkoga zbora u Đakovo, *DPN*, 13. 08. 1921., 3.

47 M. JELENČIĆ, isto, 139.

u afirmaciji skupa imali su gimnastičarski odjeli za koje se sve do zadnjeg trenutka nije znalo da li će im lokalne vlasti dozvoliti nastup. „Oblasti su činile zapreke ovom prvom javnom nastupu /.../ kod kojeg je učestvovala i slovenska orlovska vrsta, koja je odnijela pobjedu u Strassburgu, 15. kolovoza u jutro još se nije znalo, hoće li se po podne smjeti nastupiti.“⁴⁸

Nastup su lokalne vlasti ipak dozvolile. Trećeg dana skupa, u poslijepodnevnim satima, gimnastički odsjeci imali su više nego uspješan nastup s kojim su oduševili prisutnu publiku.

Ideolozi Orlovstva, napose oni koji su sudjelovali u radu skupa, bili su jedinstveni u ocjeni kako je on u potpunosti ispunio njihova očekivanja. Bio je to zapravo još jedan u nizu pokrajinskih sastanka koji je pridonio podizanju samosvijesti đakčkih aktivista i njihovoj boljoj unutrašnjoj organiziranosti. Osim spomenutog, na sastanku je bilo riječi i o potrebi uključivanja seoske omladine u procese koji će u konačnici dovesti do pojave orlovske organizacije.

Osnivanje orlovske organizacije i njene aktivnosti tijekom 1922. g.

Kako nismo upoznati sa izvornom građom koja bi pouzdano svjedočila o tome kada i kako su osnovani đakovački Orlovi⁴⁹, preostaje nam i oko ovoga, uistinu važnog momenta, pozvati se na novinska izvješća i tek pokoju knjigu. Sudeći prema pisanju *Đakovačkih pučkih novina*, ali i *Glasa slobode*, ime Orao na lokalnoj društvenoj sceni u uporabi je, ako ne prije, onda svakako od sredine 1921. godine. U tom kontekstu možda je indikativno ukazati na natpis „Naši Orlovi“ koji je objavljen na stranicama *Đakovačkih pučkih novina* u svibnju tekuće godine.⁵⁰ Iz kraćeg natpisa saznajemo kako su đakovački Orlovi tih dana u osobi bankovnog činovnika Dragutina Dolinara dobili izvrsnog učitelja, te da svi oni kojima je dosta bezvjerskog Sokola konačno imaju alternativu – Orla. Svi željni tjelovježbe pozivaju se u „čisto hrvatsko i

48 I. PROTULIPAC, isto, 67.

49 Arhivska građa za našu temu izrazito je siromašna, kako u Hrvatskom državnom, tako i u Nadbiskupijskom arhivu u Đakovu. Posebno čudi što među oskudnom građom nema čak niti društvenih pravila bez kojih se, u ono vrijeme, zapravo i nije moglo javno djelovati.

50 *ĐPN*, 28.05.1921.,3.

kršćansko gimnastičko društvo“ koje će za kratko vrijeme osnovati i žensko odjeljenje sestara Orlica.

Ako bi se sudilo samo po ovom tekstu, čini se da ne bi bilo pogrešno ustvrditi kako je Orao u Đakovu osnovan već sredinom 1921. godine. No, to ne bi bilo točno. Orao je ipak osnovan nešto kasnije. Kada je pisao o prvom većem nastupu Saveza gimnastičarskih društava održanom u Đakovu sredinom kolovoza 1921. godine Ivo Protulipac ustvrdio je da „iako naši gimnastički odsjeci nijesu tada imali orlovskog imena, sve je znalo, da su to Orlovi. (...) Vidjelo se, da zapreke nisu manje za to što nijesmo uzeli orlovsko ime, jer nas i bez imena svi upoznaše kao Orlove.“⁵¹

Đakovački Orao, kao pravno utemeljeni društveni subjekt, mogao se je pojaviti tek nakon što je 23. listopada 1921. godine osnovan u Ljubljani Jugoslavenski orlovski savez, odnosno Orlovski podsavez u Zagrebu. Naime, tim činom Savez gimnastičkih odsjeka legitimno je preimenovan u Orlovski podsavez, a pojedini gimnastički odsjeci u orlovske odsjeke. Tek u jeku tih transformacija u Đakovu je i službeno sa radom mogao otpočeti lokalni, đakovački Orao. Rezimirajući rad Hrvatskog Orla u 1922. godine Antun Matasović osvrnuo se i na vrijeme njegova osnivanja. Istaknuo je da se na organizaciji počelo raditi tijekom druge polovice 1921. godine, te da je Orao „provizorno“ organiziran nakon đakčkog sastanka u kolovozu 1921. godine, a „definitivno“ iza Nove godine.⁵²

Naime, već 11. prosinca iste, 1921. godine, u velikoj dvorani Hrvatskog pučkog doma bila je održana prva orlovska akademija. Njezino održavanje najavljeno je na stranicama *Đakovačkih pučkih novina*⁵³, da bi isti list, tjedan dana kasnije, objavio i izvješće s netom održane svečanosti. Istaknuto je kako je ovo bila prva orlovska akademija, a da je interes bio toliki da su mnogi morali ostati pred vratima Hrvatskog pučkog doma s obzirom da nisu mogli dobiti „ni parče mjesta“. Orlovi, Orlice i naraštaj, ističe se u izvješću, „izvađaju svoje divne vježbe, jednu ljepše i skladnije od druge. Publika gleda i divi se i u burnom pljesku daje izražaja svojem uduševljenju.“ Muške članove predvodio je prednjak Dragutin Dolinar, a članice i naraštaj sestre Albina Manfredo i Marta Koželj. Osim vježbi u izvješću sa skupa ističe se

51 I. PROTULIPAC, isto, 67.

52 Rad Hrv. Orlova u god. 1922., *ĐPN*, 10. 2. 1923., 1-2.

53 Orlovska akademija, *ĐPN*, 10. 12. 1921., 3.

recitiranje Šarićeve pjesme „Orlu“, nastup mješovitog zbora, pozdravni govor nekolicine gostiju (iz Ljubljane, Osijeka i Vrpolja), te prolog kojeg su izrekli sestra Branka Novoselović i brat Josip Prisiker. Akademiju je svojim prisustvom uvećao i sam biskup Antun Akšamović.⁵⁴

S obzirom da, kako smo već istaknuli, akademiju nije mogao pratiti veliki broj zainteresiranih građana, tjedan dana kasnije ona je bila reprizirana, a nakon njezinog završetka upriličena je i veselica sa čajankom.⁵⁵

Među najzaslužnijima za nastanak orlovske organizacije u Đakovu bili su zasigurno Franjo Böhm, njen prvi predsjednik, Antun Matasović (potpredsjednik), Fabijan Puhl (tajnik), kao i prednjaci u gimnastičarskim odjeljenjima i prvi predavači. Paralelno sa nastankom Orlova, motivirane istim razlozima, rađale su se i đakovačke Orlice. Njihova osnivačka skupština održana je u stanu gospođe Paule Belić⁵⁶, prve predsjednice društva. Osim spomenute na čelna mjesta u novo nastaloj organizaciji izabrane su još i gospođa Nupspl (potpredsjednica), Branka Novoselović (tajnica), A. Nikšić i E. Prisiker (odbornice), te A. Manfredo (Orlica iz Ljubljane - načelnica). Tijekom 1922. godine gospođu Manfredo zamijenit će Marta Koželj, dok će blagajničke dužnosti biti povjerene gospođi Katici Štauder.⁵⁷

Nakon što je Hrvatski orao u Đakovu i službeno otpočeo sa radom ništa se zapravo suštinski novo, barem ne u prvo vrijeme, nije dogodilo. Polemike vođene tijekom dvije protekle godine nastavljene su. Vođene su od strane istih protagonista koje smo u ovom radu već imali prilike upoznati, djelovalo se sa istih ideoloških pozicija i sa u glavnom istim, neprimjereno visokim emotivnim nabojem. Takvo stanje, mutatis mutandis, obilježiti će cijelu drugu dekadu dvadesetog stoljeća.

54 Orlovska akademija, *DPN*, 17. 12. 1921., 1-2.

55 Isto, 3.

56 Paula BELIĆ (Zagreb, 1891. – Zagreb, 1978.) Djevojačko prezime joj je Marošević. Osnovnu, djevojačku i učiteljsku školu Završila je u Zagrebu. Kao učiteljica radila je u Požegi i Đakovu. Pisala je (pjesme, pripovijetke, putopise, crtice...) i objavljivala u publikacijama dominantno katoličke orijentacije (*Proljetno cvijeće*, *Hrvatsvo*, *Krijes*, *Luč*...). Zajedno sa sestrom Marijom pokrenula je 1909. godine listove *Ljubice* i *Proljetno cvijeće*. Godine 1912. udaje se za Matiju Belića i od tada, pa sve do 1941. godine kada se sa obitelji seli u Zagreb, živi u Đakovu. Za sveukupni angažman u katoličkom pokretu nagrađena je od Pape zlatnim križem ordena Pro Ecclesia et Pontifice. Dvadesetih godina posebno se je istaknula u radu sa đakovačkim Orlicama, a od druge polovice tridesetih godina s Hrvatskom ženom koju je osnovala i bila joj prva predsjednica. Vidi: *Hrvatski biografski leksikon*, 1., A-Bi, 616.; Paula Belić, *DPN*, 25. 8. 1923., 1-2.

57 Nakon glavne skupštine Orlica, *DPN*, 3. 3. 1923., 1-2.

Relativno brzo, već u siječnju 1922. godine, Orlovi su održali još jednu akademiju. Bila je to akademija organizirana „u slavu pokojnoga velikana biskupa Strossmayera“. Na osnovu letka tiskanog povodom „Strossmayerove akademije“ vidljivo je da je akademiju dana 29. siječnja 1922. godine priredila Jugoslavenska orlovska sveza, odsjek HRVATSKI ORAO U ĐAKOVU, i to sa sljedećim programom: Proslov (brat Antun Matasović); Poklon Strossmayeru (Živa slika-članovi, članice i naraštaj); Štrasburške proste vježbe članova; Proste vježbe članica; Brnske proste vježbe (muški naraštaj); Vježbe sa zastavicama (ženski naraštaj); Biskup Šarić: Strossmajeru (deklamuje s. Julkica Filipec); Crvene krijesnice; Mramorni kipovi (br. S. Wohalsky i I. Varga); Vježbe s obručima (članice). Obavijest završava orlovskim pozdravom: Bog živi!⁵⁸

58 Dosije Muzeja Đakovštine III: Letak Hrvatskog orla povodom Strossmayerove akademije 29. siječnja 1922.

Iz *Đakovačkih pučkih novina*⁵⁹ saznajemo da je akademija opravdala visoka očekivanja koja su pred nju postavljena. „Naši su dični Orlovi i ovaj puta, po priznanju najljućih protivnika orlovske ideje, upravo osvjetlali lice. Ovakovih izvedaba nijesu đjakovčani bili vični gledati. Upravo je čovjek u neprilici što bi više pohvalio, kad je sve bilo krasno samo po sebi, sve precizno izvedeno. Publika se nije mogla doista nagledati i nadiviti tim vježbama.“

Osim ovakvih, ekstremno nekritičnih ocjena, s kojima ćemo se susretati i u nekim drugim, sličnim prilikama, iz članka saznajemo i to da je goste u proslavu pozdravio potpredsjednik đakovačkog Orla direktor Zadružne banke Antun Matasović, da je dvorana i ovoga puta bila „vanredno dobro posjećena“ - i to građanstvom iz „svih društvenih slojeva“. Za autora teksta to je bio „jasan dokaz da je đjakovčanima Hrvatski Orao nada sve mio i simpatičan.“

Tijekom 1922. godine Hrvatski orao izgradio je prepoznatljivi ritam aktivnosti, kako na unutrašnjem, tako i vanjskom planu. U programu rada za 1922. godine Orlovski slet u Brnu, nema sumnje, imao je najistaknutije mjesto. Gotovo bismo mogli reći da je predstavljao neku vrstu katalizatora kreativne energije novonastale organizacije. Do kolovoza mjeseca tekuće godine, kada će se slet održati, bilježi se pojačana aktivnost cjelokupnog članstva, da bi ta aktivnost nakon povratka Orlova iz Moravske doživjela stanovitu stagnaciju.

Sredinom travnja mjeseca tekuće godine orlovski instruktor iz Ljubljane završio je u Đakovu tečaj koji je vodio zajedno sa domaćim prednjacima, te je povodom njegovog završetka upriličena „intimna orlovska akademija“ na kojoj su đakovački Orlovi pokazali stupanj uvježbanosti novo usvojenih vježbi.⁶⁰ Nešto od tada stečenih vještina vjerojatno je bilo prezentirano i na tradicionalnoj Akademiji u spomen Zrinskog i Frankopana koja je bila održana 30. travnja u dvorani svratišta „Central“. Akademija je uspjela, i to tim više što „su naša društva uzmogla prijeći preko svega što ih dijeli i rastavlja i složiti se, da ovu akademiju zajednički prirede.“⁶¹

Osim Orla, u programu akademije nastupilo je Hrvatsko pjevačko i kazališno udruženje, Preradović, Građanska glazba i Sokol. Orao je nastupio sa dvije točke. U prvoj točki (Box vježbe) nastupili su prednjaci Slamič, Pri-

59 Orlovska akademija, *ĐPN*, 4. 2. 1922., 4-5.

60 Intimna orlovska akademija, *ĐPN*, 15. 4. 1922., 3.

61 Akademija u spomen Zrinskoga i Frankopana, *ĐPN*, 6. 5. 1922., 1-2.

sekar, Novoselić i Husar, a u drugoj, tzv. živoj slici (Zrinski i Frankopan), sudjelovalo je oko 60 članova, članica i pripadnika orlovskog naraštaja.

Spomenuta akademija, kao i neke druge o kojima će na ovim stranicama biti riječi, dati će glavno obilježje onoj vrsti za javnost prezentnih aktivnosti koje smo stigmatizirali kao aktivnosti Orlova na vanjskom planu, dok su orlovske omladinske večeri, te večeri Orlova i Orlica, davali glavna obilježja aktivnostima na unutrašnjem planu. Večernji sastanci održavali su se najčešće srijedom i subotom. Srijedom su se na predavanja, recitacije, glazbene točke, dogovore i druge aktivnosti okupljali Orlovi, a u pravilu subotom Orlice. Predavanja su držali istaknuti članovi orlovske organizacije, profesori teologije i gosti, a obuhvaćala su široki dijapazon tema, od opće društvenih do onih vezanih za orlovsku problematiku u užem smislu te riječi. Na osnovu uvida u Orlovski vjesnik, rubriku *Đakovačkih pučkih novina* koja je pokrenuta od proljeća tekuće godine, saznajemo da su predavači na tribinama bili Ivan Sečkar⁶², Matija Belić i njegova supruga Paula, Fabijan Puhl⁶³, Andrija Živković⁶⁴,

62 Ivan SEČKAR (Rajevo Selo, 1892. – Đakovo, 1962.) Nakon gimnazije u Sarajevu, Vinkovcima i Osijeku, bogoslovni studij završio je u Budimpešti. Za svećenika je zaređen 1915. godine. Poslije ređenja tri godine studira u Beču te, iako nije formalno branio disertaciju, vodi ga se kao doktora bečkog Sveučilišta. Po završetku Prvog svjetskog rata kapelan je u Babinoj Gredi, Rumi i Starim Jankovcima. *Đakovačke pučke novine* uređuje 1922-23. godine, a *Istinu* neposredno nakon završetka Drugog svjetskog rata. Dugogodišnji je profesor povijesti na Bogosloviji u Đakovu. Vidi: L. MARIJANOVIĆ, n. dj..

63 Fabijan PUHL (Gorjani, 1894. – Vinkovci, 1961.) Školovao se u rodnom mjestu, u Dječaćkom sjemeništu u Osijeku gdje je završio srednju školu, te u Đakovu gdje je završio teologiju. Za svećenika je zaređen 1918. godine. Od 1918. do 1923. godine kapelan je u Nijemcima, Erdviku, Karlovcima i Đakovu. Od 1923. do 1925. godine vicerektor je Bogoslovnog sjemeništa. Upravitelj župe u Vrbici bio je od 1929. do 1932. godine, a nakon toga i višegodišnji župnik u Piškorevcima, Drenju i Retkovcima. Vidi: Anto PAVLOVIĆ, Poglavari Bogoslovnog sjemeništa u Đakovu, *Diacovensia* 2/2006., 357-440.

64 Andrija ŽIVKOVIĆ (Sikirevci, 1886. – Zagreb, 1957.) Do odlaska na bogoslovni studij u Rim školovao se u rodnom mjestu, Vinkovcima i Osijeku. Za svećenika je zaređen u Rimu 1912. godine. Odmah po ređenju službovao je kao kapelan u Nuštru, a potom predavač na đakovačkom Liceju. Za vrijeme Prvog svjetskog rata kraće vrijeme je vojni dušebrižnik, a potom tajnik biskupa Krapca. Dugogodišnji je istaknuti profesor na Bogoslovnom fakultetu u Đakovu, te redovni profesor na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu od 1925. do 1952. godine. U periodu između 1938 i 1940. rektor je Hrvatskog sveučilišta u Zagrebu. Autor je više knjiga, od 1918. do 1922. godine glavni je urednik biskupijskog „Glasnika“ i jedan od pokretača kulturno-političkog tjednika *Đakovačke pučke novine*. Vidi: L. MARIJANOVIĆ, n. dj..

Josip Sokol⁶⁵, Antun Matasović⁶⁶, Rudolf Švedl, Matija Pavić (mlađi)⁶⁷ i nekolicina gostiju, mahom iz Slovenije, a teme njihovih predavanja raznolike: „O razlici između Orlova i Sokolova“, „Ima li Boga?“, „O nacionalizmu“, „O lektiri“, „O katakombama“, „O školi“, „Tumačenje Zlatne knjige“, „Ilirski pokret“, „Posljednji časovi Katarine Zrinski“, „O stilovima u graditeljstvu“, „O svetoj pričesti“, „O ispovijedi“, „Povijest Đakova“, „Spiritizam“, „Hrvatski kraljevi narodne krvi“, „Dva nazora o svijetu“, „Kapitalizam“, „Zadrugarstvo“... Sveukupno je održano oko 40 predavanja.

Skupovi Orlova i Orlica, osim predavanja, obilovali su i recitacijama rodoljubnih pjesama Kranjčevića, Harambašića, Šenoe..., a nerijetko su se mogle čuti i konstruktivne diskusije. Drugim riječima, orlovske aktivnosti odvijale su se sukladno njihovim strateškim opredjeljenjima iznesenim u Zlatnoj knjizi, svojevrsnom manifestu orlovskog pokreta.

Prije no što će nastupiti na orlovskom sletu u Brnu đakovački Orlovi i Orlice sudjelovali su na nekoliko akademija na kojima su ostavili iznimno snažan utisak, kako svojim umijećem, tako i izgledom. Jedna od takvih aka-

65 Josip SOKOL (Varaždin, 1887. – Đakovo, 1976.) Pučku školu i gimnaziju završio je u Varaždinu, a studij teologije u Đakovu. Za svećenika je zaređen 1910. godine. Službu župnog vikara obnaša u Otoku, Cerni i Vinkovcima. Za vrijeme Prvog svjetskog rata vojni je dušobrižnik, da bi se po njegovom završetku vratio u Đakovo. Godine 1925. tajnik je biskupa Akšamovića, 1930. kanonik kancelar, 1936. generalni vikar... Službu kanonika stolnog kaptola obnašao je od 1926. godine do smrti. Kao kanonik veliku pažnju posvećivao je održavanju Stolne crkve. Aktivno je sudjelovao i u radu Hrvatskog orla Đakovo. Vidi: Marin SRAKIĆ, Stolni kaptol bosanski ili đakovački i srijemski u Đakovu, *Diacovensia* 3/1995., 243-298.

66 Antun MATASOVIĆ (Velika Kopanica, 1893. – Karlovac, 1986.) Pučku školu završio je u Velikoj Kopanici, a gimnaziju u Osijeku 1912. godine. Školovanje nastavlja u Slavanskom Brodu, na Trgovačkoj akademiji u Osijeku i Eksportnoj akademiji u Beču. Po završetku školovanja radit će kao profesor na Trgovačkoj akademiji na Sušaku, potom u Sarajevu, a između dva svjetska rata u Osijeku, Đakovu (od 1922. do 1926. godine) i Čakovcu. Nakon Drugog svjetskog rata predaje na srednjim školama u Đakovu i Požezi sve do 1953. godine kada je umirovljen. Kao gimnazijalac počinje pisati pripovjetke, a kasnije se ogleda i u gotovo svim ostalim književnim formama. Prevoditi sa španjolskog danskog i katalonskog. Članom HKD sv. Jeronima postao je 1923. godine i na taj način bio promoviran u red istaknutijih hrvatskih katoličkih pisaca. Uvršten je u knjigu Znameniti i zaslužni Hrvati. Vidi: Josip ŠARČEVIĆ, Antun Matasović (1893. - 1986.) u: Antun Matasović, *Izabrana djela*, Vinkovci, 1944.

67 Matija PAVIĆ – mlađi (Gorjani, 1880. – Osijek, 1941.) Osnovnu školu završio je u Gorjanima, a srednju u Osijeku i Đakovu. Po završetku Liceja upisao je studij teologije. Za svećenika je zaređen u Đakovu 1903. godine, a potom imenovan kapelanom. Dužnost kapelana obnaša u Đakovu do 1904., a od tada pa sve do 1920. godine duhovnik je u bolnicama Osijeku III. i Zemunu. Od 1923. do 1941. godine župnik je u Osijeku I. Vidi: M. SRAKIĆ, Odgojitelji u Bogoslovnom sjemeništu i profesori na Teologiji u Đakovu od 1806.-1996., *Diacovensia*, 4/1996, 167-254.

demija bila je i brodska, održana 11. lipnja 1922. godine. Muški i ženski članovi đakovačkog orla, njih 60 sveukupno, pripremili su nastup s kojim su trebali afirmirati ne samo sebe, već i orlovski pokret u cjelini, a možda ponajprije dati izravnu potporu orlovske organizaciji u Brodu na Savi koja je u to vrijeme bila u fazi osnivanja.⁶⁸ U najavi akademije istaknuto je kako je orlovska akademija u Brodu zainteresirala „sve što je u Brodu hrvatsko i katoličko. /.../ Bit će to jedno veliko hrvatsko i katoličko slavlje, na kojem će učestvovati ne samo brodski građani, nego i sva okolna hrv. i kat. sela, kako iz Slavonije, tako i iz susjedne Bosne. Na našem je Orlu, da osvjetla lice ne samo sebi nego i cijelom orlovskom pokretu.“⁶⁹

Predviđanje *Đakovačkih pučkih novina* kako će akademija zasigurno biti uspješna, u konačnici se pokazalo točnim. Sa stranica istih novina⁷⁰ saznali smo ponešto već i o načinu ispraćaja đakovačke orlovske delegacije za Vrpolje, dok je izvješće o boravku u Brodu uistinu bilo iscrpno. Na vrpoljačkom kolodvoru đakovačkim Orlovima pridružili su se izaslanici orlovskih organizacija iz Vrpolja, Babine grede, Osijeka, Vinkovaca i Vukovara, te su svi zajedno otputovali za Brod gdje im je priređen svečani doček. Uz dobru posjećenost akademija je održana u dvorištu franjevačkog samostana, a nakon nje priređena je i zabava. I dok je službeni dio akademije prošao u najboljem redu, na zabavu je došlo („ušuljalo se“) i desetak mladih Sokolova koji su svojim upadicama ometali pojedine govornike. Na intervenciju organizatora „fašistička banda napokon je uvidila svu smiješnost svoje situacije, pa se je pokunjenih nosova udaljila, a komers se u ugodnom raspoloženju nastavio.“

No, neugodnostima tu nije bio kraj. Kada su se u noćnim satima gosti akademije približili željezničkom kolodvoru bili su kamenovani, a konflikt se potom nastavio i na samom kolodvoru. „Osobito se isticao neki mladac Trkulja, koji je neprestano galamio: ‘Vi ste protiv države, vi ste crno žuti, vi ste za Karla i protiv beloga Orla. Kako smijete Brod zvati hrvatskim gradom.“

Incidenti koji su bili registrirani u Brodu već uoči održavanja akademije, kada su se po gradu uništavali orlovski plakati, kao ni ovi potonji, kada su đakovački Orlovi bili kamenovani i vrijeđani, nisu mogli baciti sjenu na cijelu manifestaciju. Dapače, ona je ocijenjena kao iznimno uspješna.

68 Hrvatski Orao u Brodu na Savi i Brodskom Varošu, rukopis, 9-11.

69 Orlovska akademija u Brodu, *DPN*, 3. 6. 1922., 3.

70 Orlovsko slavlje u Brodu, *DPN*, 17. 6. 1922., 1-2.

Od završetka orlovske akademije u Brodu, do odlaska u Brno, bilo je preostalo još oko šezdesetak dana. Pripreme za nastup u Brnu bivale su iz dana u dan sve intenzivnije. Jedan od zadnjih javnih nastupa Orlova i Orlica prije odlaska u Brno organiziran je 30. srpnja u vlastelinskom vrtu u Đakovu. Bila je to tzv. Brnska akademija sa koje je sav prihod išao „u korist putne blagajne članova“ prijavljenih za putovanje u Brno. Program akademije bio je sljedeći: 1. Brnske vježbe za 1922. - članovi 2. Proslov potpredsjednika Antuna Matasovića 3. Brnske vježbe za 1922. – članice 4. Brnske vježbe za 1922. – muški naraštaj 5. Vježbe s vijencima – ženski naraštaj 6. Prednjačke vježbe – članovi 7. Vježbe po Orlovskoj himni – članice 8. Hrvatske simboličke prednjačke vježbe za Brno – članovi 9. Vježbe sa zastavicama – ženski naraštaj 10. Boks vježbe – prednjaci i 11. Skupne vježbe.

Akademija, na kojoj je prisustvovao i biskup Akšamović sa svojim gostima iz Ljubljane, prošla je prema očekivanju. Sudeći prema izvješću lokalnih novinara sve točke nastupa odrađene su na najbolji mogući način. No, ipak, posebno su istaknute Orlice čiji se program u najvećem opsegu poklapao sa programom pripremljenim za nastup u Brnu. „Za vrijeme akademije su braća nevježbači stražarili okolo po parku, da se ne bi kakav nered dogodio. Prošlo je sve u najvećem redu. Na večer je bila još i mala veselica u društvenim prostorijama.“⁷¹

Završetkom ove akademije sve pripreme za odlazak u Brno bile su privedene kraju. Imena Đakovčana koji će krenuti u Brno već nekoliko dana bila su poznata s obzirom da je 15. srpnja bio određen za zadnji dan podnošenja prijave. Iz Hrvatske je svoje sudjelovanje na skupu prijavilo 550 osoba, većinom vježbača i vježbačica. Među putnicima bilo je i 52 osobe iz Đakova koje su 8. kolovoza otputovale za Zagreb, da bi u Brno pristigli 10. kolovoza u večernjim satima.⁷² Organizacija puta, kao i sam boravak u Brnu, bili su pažljivo isplanirani. U informaciji naslovljenoj „Tabor u Brnu“ *Đakovačke pučke novine* obavijestile su potencijalne putnike da im je osiguran smještaj u mjesnoj školi u Starom Brnu, a da će oni, koji to budu željeli, moći stanovati i privatno. Kasnije su tim informacijama pridodavane i druge koje su za cilj imale učesnike skupa što bolje upoznati sa sredinom u koju su dolazili. Između ostalog, sugerira se učesnicima skupa da budu suzdržani u kupovini jer „kupovati se ne isplati u Brnu ništa, jer je sve skuplje nego li kod nas“⁷³

71 Javna akademija djakovačkih Orlova, *DPN*, 5. 8. 1922., 2.

72 Odlazak naših Orlova u Brno, *DPN*, 12.8.1922., 3.

73 Tabor u Brnu, *DPN*, 29. 7. 1922., 3.

Nakon dobro provedenih priprema bilo je opravdano očekivati i dobre vijesti o nastupu hrvatskih Orlova. Odmah po završetku tabora, kome je prisustvovao i biskup Antun Akšamović, moglo se pročitati kako je skup u potpunosti ispunio sva očekivanja, da je na njemu nastupilo preko 11000 vježbača, da je cijelu smotru pratilo oko 150 000 gledatelja, a da je „đakovački Orao pobudio /.../ osobitu pažnju na akademiji u gradskom kazalištu, gdje su izvodili hrvatske simboličke vježbe.“⁷⁴

Tjedan dana kasnije moglo se je pročitati i cjelovitije izvješće sa donekle izmijenjenim brojčanim pokazateljima.⁷⁵ Tako se već u podnaslovu ističe da je na skupu bilo 1200 Hrvata i Slovenaca, 120 000 gledatelja, da su Orlovi bili regrutirani od pripadnika 12 naroda i slično. Osvrt na skup bio je prepun pohvala, kako organizatorima, tako i sudionicima. U dva navrata autor teksta izravno je spomenuo i Đakovčane. Prvi puta kada se osvrnuo na posjet biskupa Akšamovića „orlovskom logorištu“, a potom i kada je opisivao nastup hrvatskih Orlova („među njima 5 đakovčana“) na gimnastičkoj akademiji.

Nakon završetka skupa na kojem je, kao što smo već istaknuli, bilo i pedesetak Đakovčana, može se reći kako je on djelovao izuzetno pozitivno na daljnji razvoj Orlovstva u Hrvatskoj, a samim time i u Đakovu. Naime, hrvatskim Orlovima nakon Brna bilo je jasno da oni nisu šačica usamljenih i izmanipuliranih zanesenjaka, kako ih se ocjenjivalo u dijelu domaće javnosti, već da su dio jednog planetarnog pokreta koji ima jasnu viziju, ali i razrađenu strategiju kako tu viziju ostvariti u bespućima realnog življenja.

Ako se aktivnostima đakovačkog Orla tijekom prve godine njihovog djelovanja pridoda još i to da su uspjeli oformiti glazbenu sekciju⁷⁶, odnosno inicirali osnutak nekoliko seoskih orlovskih organizacija⁷⁷, čini se da nećemo pogriješiti ako kažemo kako je početak njihovog djelovanja opravdao sva, pa i najveća očekivanja katoličkog puka Đakovštine.

74 Orlovski tabor u Brnu, *ĐPN*, 19.8. 1922., 3.

75 Pobjedonosno slavlje orlovske misli u Brnu, *ĐPN*, 26.8.1922., 1-2.

76 „Đakovački Orao prekupio je i izplatio sav inventar bivše Građanske glazbe: preko šezdeset glazbala, sve note, stalke, zimska i ljetna glazbenička odijela itd. Sada se organizuje sama orlovska glazba. U nju će stupiti po svojoj prilici svi bivši glazbenici Građanske glazbe, koji u Đakovu stalno žive. Ostale glazbenike odgojit će g. Šrobek od članova Orla.“ Orlovska glazba, *ĐPN*, 5. 8. 1922., 3.

77 Već do sredine 1922. godine osnovano je 8 seoskih orlovskih udruženja. Među većima i aktivnijima bila su udruženja u Vrpolju, Semeljcima i Babinoj Gredi.

SUMMARY

Borislav Bijelić

CROATIAN EAGLE ĐAKOVO-FOUNDING AND ACTIVITIES DURING
1921 AND 1922

Immediately after First World War ended, the social life of Đakovo grew more and more intense and complex every day. The dynamism of the newly begun processes came from certain political parties, but also from certain associations. Not only the associations that had renewed their activities after the war, but also the ones that were founded only recently. One of those newly established associations was the Croatian Eagle. This association arose from the catholic movement whose main agenda was to fight liberal ideas inaugurated in the social practice of European countries following the revolutions of 1848. With the help of Slovenian Catholics, who started to name their associations for sport and education Eagle Associations, Croatian Catholic did so only at the end of 1921. It was the year when the Yugoslav Eagle Association was established in Ljubljana, which created a lawful organizational frame within which they could act. Immediately upon its establishment, the Yugoslav Eagle Federation was divided into confederacies with their headquarters in Ljubljana and Zagreb. The Zagreb confederation was established in such a way that the former Federation of Gymnast Sections was renamed into Eagle Confederation, and a few Gymnast Sections into Eagle Sections, that is to say Eagle associations.

After vigorous debates led in the pages of Voice of the Freedom and The Đakovo Vernacular Paper, local newspaper whose editorial staffs were representing a significantly different ideological and worldview positions, the Croatian Eagle was established in Đakovo in the end of 1921. Its activities were based on value postulates presented in the Golden book - thorough exercises, courses, events. One of the most significant events held during the first year of operation was certainly the one organised by Đakovo Eagles in Brod na Savi. That directly supported the establishing of the local Eagle Organization, and directly influenced the establishment of the rural Eagle organisations.

The participation in the big Eagle rally in Brno was without any doubt the most significant event during the operation of the Đakovo Eagles in the year 1922. After the rally which included around fifty people from Đakovo had ended, it gained momentum both in Croatia and in Đakovo. The Eagles realised that they were not just a group of manipulated idealists, as they were presented in one part of the local press, but that they were a part of a planetary movement with a clear vision, but also with a strategy to realize this very vision in vastness of everyday life.

